

о. Мирон Бендик, ректор ДДС

Такими словами Ісус Христос у Святому Євангелії описує непереможність Своєї Церкви. Дуже значущими є слова Христа про «пекельні ворота», сенс яких ми детальніше прокоментуємо. Уперше про це згадано у Книзі Буття в розповіді про втрату раю Адамом і Євою. Коли вони були вже поза раєм, то на його воротах Бог поставив «ангела з миготливим мечем» (див. Бут 3,24). Цей образ означає, що рай не зник, а залишився. Проте людина не може самотужки до нього повернутись.

Втративши рай, людина не втратила особистої свободи, зокрема свободи вибору. Щодо втраченого раю, свобода людини полягає або в рішенні повернутися до раю, або ж залишатися поза ним. І тоді вона опиниться перед іншими воротами – воротами пекла. Ці двоє воріт – це образ двох полюсів свободи людини.

«Ворота пекла» – це також образ агресивної, войовничої, лукавої сили, яка прагне опанувати всіх вигнанців із раю, тобто людей. Саме задля протиставлення «воротам пекла» і остаточної перемоги над ними Христос і заснував Свою Церкву. Перебування в ній остаточно врятує людину від пекла, «ворота» якого активно впливатимуть на все її земне життя.

Яким чином діють «ворота пекла»? Про це геніально пише один із духовних отців XIII століття святий Григорій Синаїт у своєму творі «Про заповіді, догмати та інше».

Першою «сферою впливу» сил зла є гординя людини. Полягає вона у відкиненні правдивого Бога і проголошенні людиною богом самої себе. До гордині спокушував Адама і Єву лукавий у словах: «..відкриються у вас очі, і ви станете, як Бог, що знає

добро й зло» (пор. Бут 3,5). Піддавшись гордині, не тільки прародичі, а й кожен із нас входить у трагічний самообман: ми, відносні люди, починаємо вважати себе абсолютно самодостатніми, «ковалями власної долі». Наше «я», тобто особа, сприймається нами не як образ Божий, а у світлі власної уяви. У самосприйнятті ми ототожнюємо своє «я» з тим, що ми про нього думаємо, підмінюємо реальність іміджем. Ця паралельна з реальною уявна «особистість» є найглибшим коренем і початком роздвоєння особи, яке спеціалістами називається шизофренією. Отож не спадковість чи суспільство призводять до цієї хвороби, а стан особи кожного з нас. Адже це ми вирішуємо і від нас залежить, бути нам із Богом, чи бути самими по собі.

Якщо ми вирішили й надалі перебувати в гордині, то, за словами святого Григорія Синаїта, наша особа потрапляє у стан улещення (церковнослов'янською мовою «прелесті»). Небезпека улещення в тому, що уявне суб'єктивне «я» починає переважати над «я» реальним і блокувати його. Те, що мені здається, витісняє те, що є насправді. Наша особа втрачає контроль над психікою, її волею та розумом, і з цього починаються психічні розлади людини. Наша психіка без особи – як авто без водія. У такому стані наша воля узалежнює нас від зовнішніх впливів, а з розуму ми поступово «сходимо». Тепер нашими мотиваціями до дії є «бо я так хочу», тобто хіть волі, і «бо я так вважаю», тобто уявні ідеї розуму.

Як описує святий Григорій, хвороблива хіть волі починається з тілесної похоті, розвивається в пошуках розкошування, сягає вершин у нестримному блуді. Будь-які зусилля совісті проаналізувати вчинки як добрі чи злі блокуються. Людина, за словами німецького філософа Фрідріха Ніцше, опиняється «по той бік добра і зла». І тоді вона божеволіє: серійні вбивці, сексуальні маніяки, садисти, збоченці – всі вони психічно хворі люди, початкова гординя яких приписала божественний статус будь-яким забаганкам волі, через те здеградованої до сваволі. Процес збожевоління таких людей описаний у першій спокусі Христа в пустелі: «Якщо ти Син Божий (гординя), звели, щоб це каміння та й стало хлібом» (пор. Мт 4,3).

Хвороба нашого розуму починається від підпорядкування його нав'язливим ідеям. Розумово улещена людина перебуває «по той бік правди і брехні». Нині такий хворобливий стан називається модним словом «постправда» або ж описується фразою «у кожного своя правда». Улещена людина переконана в правдивості своїх ілюзій та фантазій. Ці «ідеї» поступово витісняють будь-який критичний чи раціональний аналіз людським розумом і стають нав'язливими. Розум же використовується задля їх виправдання і обґрунтування. Так постають ідеології – симптоми процесу збожевоління окремої людини чи людської спільноти. Ми й нині можемо зустріти людей «хворих» комунізмом чи нацизмом. Їхній улещений розум недоступний для жодних логічних аргументів.

Нав'язливі ідеї стають параноїдальними і призводять до депресій, психозів, маніакальних страхів. Буває, що улещені воля і розум взаємопідсилюються і резонують. Тоді людину опановують месіанські комплекси. Стається описане в другій спокусі Христа: «Коли ти Син Божий, кинься додолу, написано бо: Він ангелам своїм волітиме про тебе, і вони візьмуть тебе на руки, щоб ти своєю ногою часом не спотикнувсь об камінь» (Мт 4,3). Хворі месіанством люди ладні на самогубство «в ім'я ідеї». Згадка про «ангелів» означає, що навколо таких улещених людей часто творяться групи фанатично налаштованих прихильників, які обожають «лідера» і стають першими «проповідниками» його нав'язливих ідей. Підставою такої реакції святий Григорій вважає вже їхнє улещення, в якому вони хибно вважають «лжемесій» Божими людьми чи щонайменше людьми юродивими. Поклоніння оточення підсичує у лжемесій їхню гординю, в якій вони поважно починають вважати себе спасителями чи то Церкви, чи то людства.

Цей стан є найважчою формою божевілля. У ньому людина «пророкує», розповідає про свої «видіння» і «об'явлення», передає «звістки» з іншого світу від Богородиці чи святих чи «останнє попередження» людству перед кінцем світу. Свої «одкровення» ці божевільні передають у вкрай агресивній формі, пригнічуючи будь-які сумніви чи спротив у колі своїх «ангелів».

Поступово лукавий вже не приховує себе під маскою «ангела світла», божевільний «месія» з групою «апостолів» стають тоталітарною сектою, одержимою розгулом непогамованих пристрастей і масовим затьмаренням розуму, тобто психозом, а також особистою біснуватістю. Так сповнюється третя спокуси: «Усе це (увесь світ) тобі дам, якщо впадеш і поклонишся мені», тобто лукавому. Він уводив їх в оману вогнем блуду волі і зводив із розуму зануренням його в ілюзії ідеологій. Тепер маски скинуті: людина в оцінці лукавого вже не «син Божий», а «поклонник сатани».

Свої геніальні рядки про божевілля святий Григорій Синаїт завершує такими словами: «Іноді злі духи, скинувши маски «ангелів святості», прямо відкриваються їм (божевільним) і поневолюють у рабство, нав'язуючи грішні вчинки і наближаючи до пекла» (див. Добротолубіє, I, с. 131). Таким чином наближаються люди до згадуваних Христом «воріт пекла», увійшовши якими, вже не буде ні повернення, ані спасіння. Люди на загал свідомі як жахливості проблеми «воріт пекла», так і власної безпорадності в її уникненні. Що вони намагаються зробити, то хоча б мінімізувати небезпеку. Перший спосіб це зробити – ізолювати носіїв проблеми. Для них люди будують психіатричні клініки та в'язниці, обмежуючи їхню свободу дій заради безпеки суспільства. Штучне відчуття комфорту будується на приказці: «Очі не бачать, серце не болить». Іншим способом мінімізації є заборони. Прихильники заборон вважають, що за належного державного контролю і жорстоких репресій страх покарання буде надійним гальмом від «злочинів» (світська назва гріхів людини). Протилежною є думка про ефективність часткового дозволу і толерування «нетрадиційних» форм поведінки. Для мінімізації проблеми нібито потрібно легалізувати проституцію, гомосексуальні пари, аборти, евтаназію, окремі види наркотиків. Попри всі ці заходи нема гарантії, що бодай частина

суспільства залишиться «здоровою» чи «нормальною».

Називаючи ці та багато інших проблем «воротами пекла», Христос не згущує барв і не перебільшує. Це ми, люди, недостатньо усвідомлюємо, з якими потужними силами маємо справу. Ба більше. Власних можливостей у нас однозначно недостатньо, щоб цим силам бодай належно протиставитись. Тому Бог у Своєму чоловіколюб'ї дарує нам «силу з висот» і запевнює в перемозі: «збудую мою Церкву й пекельні ворота її не подолають» (пор. Мт 16,18).

У Церкві людина отримує не просто полегшення чи захист, а спасіння, тобто кардинальне вирішення проблем гордині та улещення. Початок спасіння – у виборі нашої вільної особи. Ми входимо до Церкви у Хрещенні, відрікаючись від диявола і його «воріт пекла» та з'єднуючись із Христом. Знімаючи дистанцію між нами і Христом, ми усуваємо будь-яке роздвоєння нашої особи, запобігаємо можливим улещенням і тим наслідкам, що їх вони породжують.

Однак одного лише нашого рішення недостатньо. Ми втілюємо його в життя, зростаючи у вірі, надії та любові, які є силою Божою. Це зростання називається духовним життям, в якому Бог нас виховує ставити Його та іншу людину перед власним «я». Бог є Той, Хто відкриває для нас інших людей нашими ближніми, а нас самих – реалізованою особистістю. З Богом ми чітко розпізнаємо всі підступи та хитрощі лукавого і переможемо їх. «Ворота пекла» будуть змушені відступити й остаточно зазнають поразки. Про це Бог однозначно запевнив людство.

Як швидко це станеться? А це вже залежить від рівня нашої церковності, інтенсивності духовного життя. Що довірливіше зіпремося на силу Божу, то швидше преобразиться світ. Запорукою цього є Христова Церква – видимий знак поразки лукавого і нашої перемоги, краху «воріт пекла» і відкриття «воріт раю».

о. Мирон БЕНДИК, «...пекельні ворота її не подолають» (Мт 16, 18) // СЛОВО № 1 (73)
2018